

13

Vilka förlorar på att stadsskogarna minskar?

Marcus Hedblom & Åsa Ode-Sang

Skog som skog. Är det något särskilt med den i staden jämfört med den utanför? Ja det är det faktiskt, ur flera aspekter. Inte minst ur ett genusperspektiv. Låt oss återkomma till detta efter att först beskriva lite om dessa skogar eller skogsfragment i och omkring våra städer. I Sverige har vi ganska stor andel skog kvar i våra städer där i genomsnitt tjugo procent av

städernas area består av skog. Mängden varierar förstås, till exempel utgör skog endast en enstaka procent av Malmös yta medan den utgör tjugo procent i Stockholm. Generellt har områden med mycket skog omkring staden även mycket skog i staden. Det vill säga att landskapet eller historien av landskapet återspeglar sig i staden. Svenska städer expanderar i utkanterna och förtätas inåt. I många kommuner har skogen i och runt städerna omvandlats från att vara produktions-skogar, och presumtiva exploateringsytor till att inte exploateras utan istället vara värdesatta som rekreationsskogar. Det har föranlett att andelen död ved är högre i skogar nära städer än skogar i det ordinarie skogslandskapet. Troligtvis beror detta på att skogarna inte används för produktion utan har få stått mer eller mindre för fri utveckling med begränsande skötselinsatser. Död ved anses vara ett viktigt substrat för insekter vilket bidrar starkt till att öka den biologiska mångfalden. Inuti städer är andelen död ved dock än mindre än i vanliga skogar utanför då

man utifrån rekreationsintresse rensar bort fallande grenar och just död ved. Ofta talas det om att naturen i städer inte innehåller någon hög biologisk mångfald men medan det kanske stämmer för gräsmattor och parker, så stämmer inte det för skogarna i staden. Ser man på mångfalden av fåglar är den lika hög i en stadsskog som i en skog utanför. Det vill säga att antalet arter är lika högt även om artsammansättningen varierar.

Förtätning av städer

Idag finns dock en uttalad strategi att förtäta svenska städer för att råda bot på bostadsbristen och med följd att grönytor i städer riskerar att försvinna. Samtidigt visar forskningen att grönytor som skog nära hemmet bidrar till en mängd tjänster för oss människor som att de ökar viljan till fysisk aktivitet, de minskar föroreningar, dämpar buller, ökar barns motorik, ökar barns självkänsla, minskar kostnader genom att ta hand om dagvatten, minskar värmeböljorna, minskar stress med mera. I stort sett har

grönytorna delvisa lösningar på en mängd typiska välfärdssjukdomar som stress och typ 2-diabetes.

Grönytor i översiktsplanen

För att ge ett exempel så står det i översiktsplanen i Uppsala att alla grönytor, stora som små, är viktiga. Trots denna medvetenhet frångås översiktsplanen och skogar fortsätter att tas ned. I en detaljplan står det att nedtagning av en mindre skog ”innebär en försämring av tillgängligheten för de närmast boende till gröna områden med lek för de yngsta”. I en annan del av Uppsala finns en skog med 150 åriga tallar, rödlistade arter, en förskola som har sin lekplats inhägnad i skogen och 1200 personer som skrivit under på att de vill ha sin skog kvar för rekreation och välmående. Dessa argument räcker dock inte till och skogen skall bebyggas. Frågan är varför blir dessa ”mjuka” värden som hälsa, välmående, närhet till skog överkörde av ”hårda” värden länkade till ekonomi och byggnadsindustrin?

Grönytors funktion och användning

En större enkätstudie i Göteborg visade att det är kvinnor som i högre grad än män som använder och är aktiva i grönytorna. Faktum var att kvinnor socialiserade mer än män i grönytor, de var mer aktiva, var ute och rörde på sig mer, upplevde natur, fick frisk luft, använde grönytan för att följa säsongen årstidsändringar, studera djur och natur och kopplade av mer än männen. Männen gjorde allt detta också men i signifikant mindre uträkning än kvinnorna. I stort sett alla aktiviteter som efterfrågades var mer frekventa hos kvinnor än män. Oavsett kön tyckte dock samtliga att de områden som var mer naturliga som skogar i staden upplevdes mer positiva än de områden som var parklika (parker, gårdsmiljöer, kolonilotter). Här kommer skogen in. Generellt verkar det som vi människor upplever skogar som mer positiva än parker. Fördjupade analyser visade även att ljud kopplade till natur som fågelsång och sus från träd var starkare hos kvinnor än män. Det

fanns även skillnader med koppling till biodiversitet där det var viktigare för kvinnor än män att höra sånger från fler fågelarter.

Detta har även bekräftats av studier i Helsingfors, Finland, som mätte stress på ett torg, i en park och i en skog. Där var vistelse i skogen var minst stressande. I Finland gick det även att se tendenser till skillnader mellan kön; kvinnor blev mer avstressade/lugnade av naturliga miljöer än män. I en svensk studie om tätortsnära skogar visar det sig att kvinnor i högre grad än män ansåg att den tätortsnära skogen var viktig att bevara samt att den är viktig för välmående (mer än männen ansåg).

Kvinnor förlorar

Sammantaget visar flera studier på att det antagligen är kvinnor mer än män som har mest att förlora på att grönytor och skogar i städer fortsätter att reduceras. Vem planerar stadens grönytor och för vem? Vem eller vilka bestämmer över skötseln av existerande grönytor eller skogar i städer? Skogarna i städer är i många kommuner skilda från park i

planering och förvaltning. Parker skall skötas på ett visst sätt och skogar på ett annat. I ett stort flertal kommuner så driver kommunerna en linje där skogarna både producerar virke och är till för rekreation. I de fall där skogarna producerar virke kan det tänkas att anställda i stor utsträckning har en skoglig bakgrund med kunskap i skoglig skötsel och förvaltning. Tidigare studier visar att fysisk planering i form av bostadstyp, bostadstäthet och mängd öppna ytor påverkar könförmåner. En förvaltning och utformning av stadens skogar och parker torde således också påverka detta.

Tidigare studier av planering av städer har visat att kvinnor i lägre utsträckning än män är mobila. De har mindre tillgång till bil och därför cyklar och använder kollektivtrafik i högre uträkning än män. De rör sig också kortare i städer. Det kan betyda att närhet till grönytor har större betydelse för kvinnor än män. Detta bör ta i beaktande när städer breder ut sig i omlandet och samtidigt förtätas inåt. Tillgängligheten kan därför bli begränsad för den som har makten och ägandeskapet

över bilen. För de befolkningsgrupper som i de vardagliga förflyttningarna inte har tillgång till bil – kvinnor, barn, ungdomar, äldre och handikappade – kan kollektivtrafiken ses som en möjlighet att använda sig av staden. Tas de ovan nämnda billösa grupperna av befolkningen bort återstår gruppen medelålders män som utgör ungefär 20 procent av befolkningen och frågan som även kan gälla grönytor kvarstår: Vem är det egentligen vi planerar för? Det är fortfarande så att den stora andelen av beslut fattas av politiker som är män och att byggbranschen och planering av städer drivs av män. Männen verkar enligt studier inte se och använda städernas grönytor och skogar på samma sätt som kvinnor. Att skogar i städer fortsätter att försvinna kan också tolkas som att de i ledande personer inte ser stadsskogarnas värden och betydelsen av den för mer resurssvaga grupper i samhället. Forskningen pekar här på värdet av specifikt mer naturlika områden (som skogar) och menar att dessa inte helt kan kompenseras med mer parkliknande miljöer. Anledningen till att

upplevelser, välmående och estetik anses vara ”mjuka värden” är att de är svåra att mäta och kvantifiera. Bostadspriser, skapande av arbeten och ekonomisk tillväxt är däremot sedan länge kvantifierbara ”hårda värden” i stadsplanering och motiverar reducering av natur. Det behövs fler studier som kan koppla vistelse i grönytor till reella minskade kostnader för sjuk-skrivningar för att göra hårda data av mjuka värden. Det behövs också studier som undersöker grönstrukturen i staden som en helhet och hur användningen och rörelsemönstret i den ser ut för olika socio-kulturella grupper. Slutligen, för att skapa socialt hållbara städer krävs vidare ett genus- och åldersperspektiv i ett i beslutsprocesserna som rör stadens gröna rum.

Lästips

Åsa Ode-Sang, Bengt Gunnarsson, Igor Knez & Marcus Hedblom (2016) The effects of naturalness, gender, and age on how urban green space is perceived and used. *Urban Forestry & Urban Greening*, 18(8), s. 268–276.

Marcus Hedblom, Igor Knez, Åsa Ode-Sang & Bengt Gunnarsson (2017) Evaluation of natural sounds in urban greenery: potential impact for urban nature preservation. *Royal Society Open Science*, 4(2), s. 170037.

Anders Busse Nielsen, Marcus Hedblom, Anton Stahl Olafsson & Björn Wiström (2017) Spatial configurations of urban forest in Denmark and Sweden – patterns for green infrastructure planning. *Urban Ecosystems*.